

VIKERKAAR

• S. SLASTNIKOV •

N E L J A S

V E E R A N D

1 9 2 4

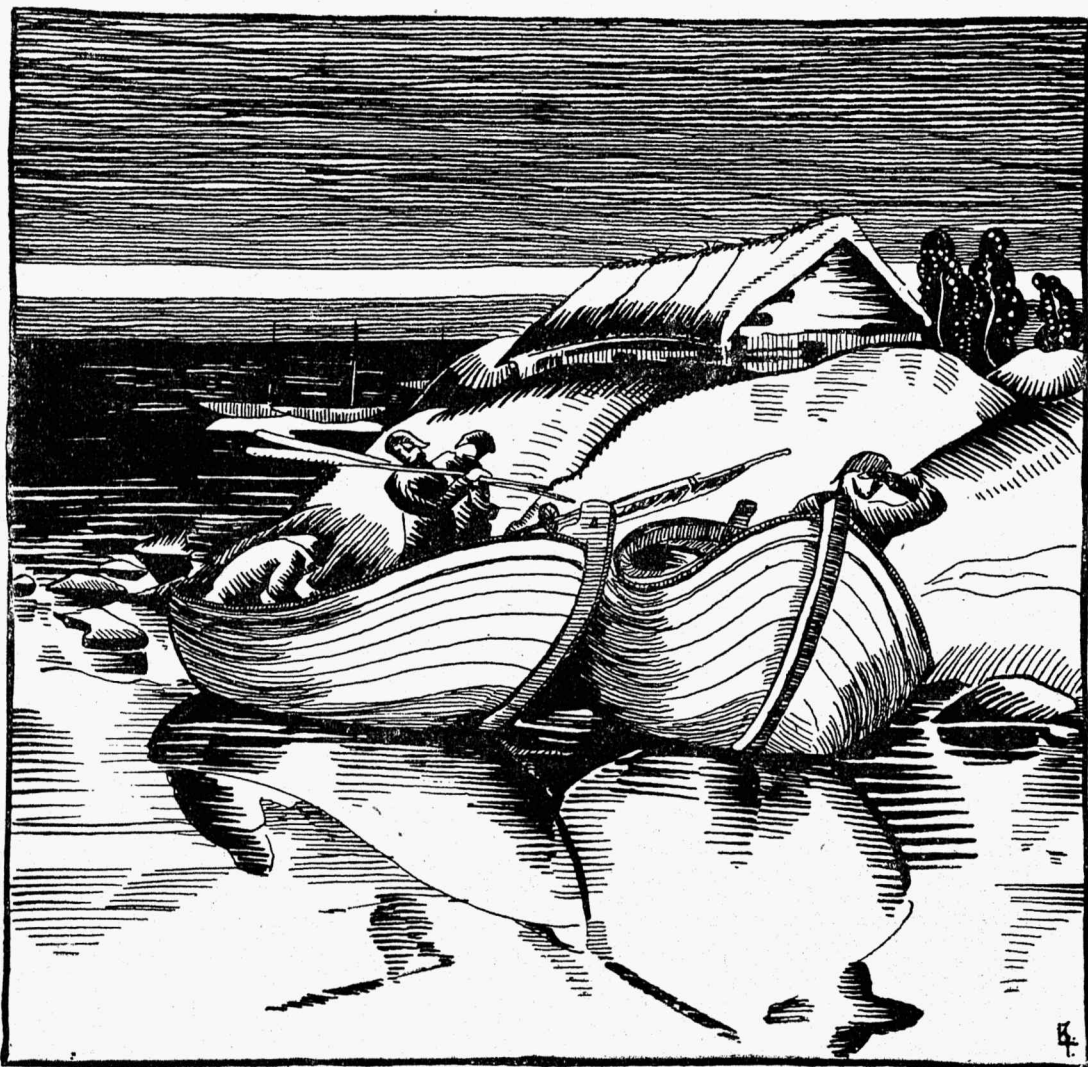

3. OKTOOBER

1924

III AASTAKÄIK

Ülesannete lahendused.

Lõbusa ülesande nr. 9 „Kus maakera pinnal on võimalik kõige kergemalt elada?“ lahendus:

Kõige kergemalt on võimalik elada maakera poolitajal ehk ekvaatoril.

Õige lahenduse saatis A. Kuusik (Hallistest).

Lõbusa ülesande Nr. 10 „Aritmeetiline viigur“ lahendus.

Il külaline kirjutas sama arvu paremale poole, seega suurenes endine arv 1001 korda. Ühat üks on 13 korrutada 11 korrutada 7.

Õiged lahendused saatsid:

Kullisilm (Tallinnast), Rua-Roa (Tallinnast), E. Toming (Narvast), Viki Väike (Baltiskist), Marie Tannebaum (Tallinnast), E. Veel (Hiu-Keinast), H. Timberg (Lellest), Must Mees (Tartust), Väike Teele (Pranglist), Algaja (Tallinnast), Jänes Vemmalsäär (Tallinnast), Estranjero (Tallinnast), Lumekelluke (Põltsamaalt).

Ülesande „Kaks hobuhüpet“ lahendus:

1 käib 8, 3 käib 4, 9—2, 7—6, 4—9, 6—1, 2—7, 8—3.

Õiged seletused saatsid: E. Veel (Hiu-Keinast), P. Gutmann (Paidest) ja K. Tünder (Hallistest).

Ülesande „Maagiline ruut“ lahendus:

1	14	15	4
12	7	6	9
8	11	10	5
13	2	3	16

Õige seletuse saatis P. Gutmann Paidest.

Naljapäsimuse „Mis teeb kogu maailm ühekorraga?“ lahendus:

Keerleb, liigub, vananeb.

Õiged lahendused saatsid:

Nurme pois (Nõmmelt), E. Veel (Hiu-Keinast), Ernst Roost (Sondast), Kullisilm (Tallinnast), E. Toming (Narvast), E. Bruhlin (Tallinnast), P. Gutmann (Paidest), Must Mees (Tartust), Jänes Vemmalsäär (Tallinnast), Merimees Juss (Kolgalt).

„Muusikatülesande“ lahendus:

mi, sol, fa, la, re. M. Saar.

Õiged lahendused saatsid:

P. Gutmann (Paidest), Ööliblik (Kuresaarest), Väike Teele (Pranglist), Algaja (Tallinnast), Viki Väike (Baltiskist), Kullisilm (Tallinnast), Estranjero (Tallinnast).

Ülesande „Saladuslik arv“ lahendus.

See arv on 142 857.

Tõesti:

$$428\ 571 = 3 \times 142\ 857 \quad 285\ 714 = 2 \times 142\ 857$$

$$714\ 285 = 5 \times 142\ 857 \quad 571\ 428 = 4 \times 142\ 857$$

$$\text{ja } 857\ 142 = 6 \times 142\ 857.$$

Mis on see kuues „kui“? —

$$142\ 857 \times 7 = 999\ 999.$$

Tõesti imelik arv!

Õiged lahendused saatsid:

Ed. Bruhlin (Tallinnast), P. Gutmann (Paidest), Must Mees (Tartust), Tuulispää, Algaja (Tallinnast), Estranjero (Tallinnast), Jänes Vemmalsäär (Tallinnast), Piripilli-Liisi (Tallinnast), Kullisilm (Tallinnast).

Kolmnurga jaotamise ülesandele

saatis õige lahenduse:

P. Steinberg (Paidest).

Lõbusa ülesande „Kaaluge meri ära“ lahendus.

Võrtsjärv on tema pinnal ujuvate laevadega raskem kolmel põhjusel.

I. et suurem osa on veest väljas ja oma raskusest midagi ei kaota;

II. et laeva alumine osa kõik oma raskust ei kaota, sest ta on harilikult veest raskem.

ja III. et väljatõrjutud vesi ikkagi järve jääb.

Õiged lahendused saatsid:

Rua-Roa, Must Mees (Tartust), R. Vessmann (Tallinnast), Väike Teele (Pranglist), Kivi-Kivi (Pärnust).

„Vikerkaares“ nr. 33 ilmunud „Tähtülesande“ lahendus.

Kõikuvad mõtted.

Une-Tõnu.

Helmut Kärdi.

Luurav Ilves.

Boris.

A. Putnik.

R. Keres.

S. Heins.

Ärkusaja laulik: Kuhlbars.

Õiged lahendused saatsid:

P. Gutmann (Paidest), Kivi-Kivi (Pärnust).

Naljapäsimiste vastused.

1. Valaskala on kõige suurem.

2. Ta on taevas ja Tallinnas ühine.

3. „s“ täht.

Õiged vastused saatsid: Olav, Erni Sportlane, Kullisilm, P. Gutmann, Väike Teele.

(Järg viimasel leheküljel.)

VIKERKAAR

Nr. 40.

Vastutav toimetaja: Ernst Raudsepp.

1924.

Tegev toimetaja: J. Neggo-Vössokotsky.

Väljaandja: Tallinna Eesti Kirjastus-Ühisus.

Toimetus ja talitus: Tallinn, Pikk tän. 2 (Päevaleht). Kõnetr. 17-96. Toimetuse kõnetunnid teisipäeviti ja reedeti kella 1—2.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid ja „Päevalehe“ tellimiste vastuvõtjad.

Tellimishind: kuus postiga 60 mk., veerandaastas 180 mk., poolaastas 360 mk., aastas 720 mk.

Unilaul.

Ago Jõger.

Üle meid on öö end heitnud,
musta linikusse peitnud, —
siiski süda sind on leidnud,
õeke väike,
kes sa väsind, voodi heitnud.

Uinu, õeke, uinu, maga,
tuulgi vaga
udupadjul uinub akna taga,
õeke väike,
uinu, uinu, maga! —

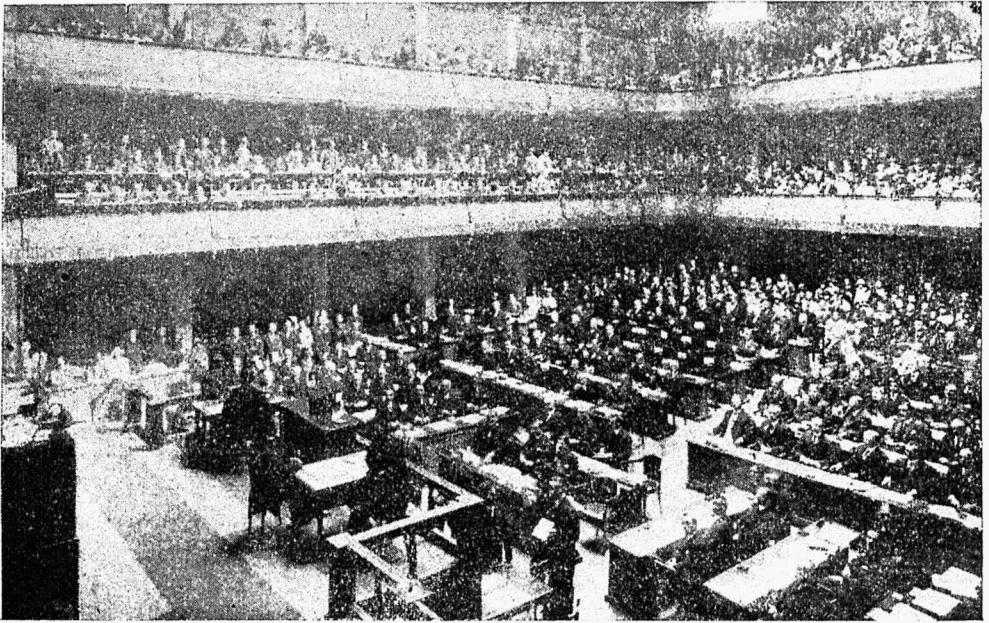
Muinasilmast uni tuleb,
huulil' sulle
suudluse ning mängiskeleb;
sulgund silmil
uninäon ringiskeleb.

Esil' mälestusi toob,
ette koob
silmile nõidvõrgu, pilte loob
igatsusist,
naeratusi avakäsi kaasa toob.

Puil' ja põõsail puhkab tuul, —
sinu suul
unen helisegu vaikne luul' —
palven sellen
hardaman on minu huul. —

Uinu, õeke, valvan ööd,
valget ööd.
Unustaden enda tööd
sind ma mõtlen.
Valvan muinasjutte ööd. —

Öö on heitnud üle meid,
pilte neid,
une salajasi teid, —
heitnud seinil
morne varje viimaseid. —

Rahvasteliidu koosolek Genfis. Avamiskoosolek. Osa võtsid ka Eesti esitajad.

MIS ON RAHVASTELIIT?

„Vikerkaarele“ kirjutanud G. M. (Järg.)

Rahvusvaheline parlament.

Rahvasteliidu täiskogu koosolekud peetakse kirikus, reformatsiooni kirikus, milles hõljub reformatsiooni vali, suursugune ja lihtne vaim. Kõigepeält paistab silma lihtsus. Piklik, kõrge ja paljas saal, kaks puurõdu ja lubjatud seinad. Esiseinal, mis kaetud pika pruuni vaibaga, kuhjub juhatuse tribüün, mille kõrgemas tipus asub täiskogu esimees ühes Rahvasteliidu pääsekretääri ja tõlgiga. Tribüüni alumisel platvormil on kõnetool, kust esinevad üksikute riikide saadikud. Viimaste kohad on all, põrandal. Igal riigil on olemas oma laud neljale inimesele. Kui pingutame silmi, näeme üsna ees lauda päälkirjaga „Esthonie“ — see on Eesti delegatsiooni oma. Et riigid tähestiku järele paigutatud, on Eesti oma väikese maa-ala pääle vaatamata saanud väga häa koha. Tema kõrval on ühelt poolt Hispaania (Espagne), teiselt poolt Soome (Finlande). Taga asub Itaalia.

Oleme juhtunud saali koosoleku algul, ning asume publikule määratud kohale teisel rõdul. All, esimesel rõdul, asuvad aja-

kirjanikud kõigest ilmakaartest. Neid on siin palju — ligi kolmsada. Üsna all, põrandal, hakkavad endid aegamööda koguma saadikud. Siin võime näha kõikide maailma rahvaste esitajaid. See maharadsha pruuni näovärviga on kaugest Indiast. Asudes oma kohale surub ta tema ees istuva soomlase kätt. Ilmub imelikus lumivalges ülikonnas abessiinlane, unistavate silmadega siaamlane, mustajuukseline albaanlane. Kes võib neid üles lugeda! Koos on üle viiekümne iseseisva rahva. Pilk riivab uuesti Eesti lauda. Seekord näeme juba tema taga meie esitajaid, välisminister Pustat, kes vestab juttu elumeheliku välimusega kubaanlasega, kindral Laidoneri ja Rkl. Anderkoppi.

Äkki vaikib saalis valitsev jutukõmii. Tribüünile kõnnib väike tõmmukas mees, endine Schveitsi president Motta, kes tänase täiskogu esimees, ja kuulutab hõbe selge häälega koosoleku avatuks.

Meil oli õnne: esimees teatab, et koosolekul esineb kõnega Prantsuse pääminister. Juba tõuseb saalis võimas kiiduavalduste hoog... Kuid nüüd püüame ruttu meele

tuletada seda küsimust, mille lahendamiseks Prantsuse pääminister oma kõnega soovis kaasa aidata.

Rahvaste julgeolek.

Ülad nägime, et Rahvasteliit on loodud riikide kaitseks välise kallaletungimise vastu¹⁾. Niisugust soovi ja lootust väljendasid riigid pärast verist ja hävitavat maailmasõda Versailles'i rahulepingu esimeses osas, mis kannab Rahvasteliidu lepingu nime.

Selle lepinguga kohustuvad kõik riigid, kes ühinenud Rahvasteliiduga, lahendama omavahelised tülid rahulikult teel. Selleks võivad nad küsimuse otsustamist usaldada Rahvasteliidu poolt 1921. a. sissesätetud alalisele rahvusvahelisele kohtukojale Haagis. Kui küsimuse iseloom ei luba tema lahendamist kohtukoja poolt, esitatakse küsimus Rahvasteliidu nõukogule uurimiseks ja otsustamiseks. Rahvasteliidu nõukogu avaldab oma otsuse kuue kuu jooksul. Kui ta ei jõua küsimuse üle ühemeelsele arvamisele, võivad tülitsevad pooled alustada sõda, kui nad seda soovivad, kuid mitte enne, kui on möödunud kolm kuud nõukogu otsuse avaldamisest. Võtab aga nõukogu vastu ühemeelse otsuse, ei jää riikidele midagi muud üle, kui selle otsuse alla painutada. Niisugusel korral jääb sõda tulemata.

Viiimase aja sündmused näitasid, et üks suurematest hädaohtudest maailma rahule peitub riikide omavahelises võistluses sõjaliste ettevalmistuste alal. Iga riik püüab omale muretseda ikka täiuslikumaid hävitusabinõusid. Moodsa tehnika kiire arenemise mõjul vananevad need abinõud väga ruttu. Tuleb muretseda uusi. Ükski riik ei julge teistest sõjaettevalmistuste poolest maha jääda, kartes enda allahetumist teiste poolt. Nii kestab sõjaettevalmistuste võistlus lõpmatuseni, lasudes raske koormana rahvaste maksuvõimel ja tekitades kartuse, usaldamatuse ja viha tundeid võistlevate rahvaste vahel.

Niisuguse võistluse ärahooldmine on üks Rahvasteliidu eesmärkidest. Juba Rahvasteliidu lepingus tehti Liidu nõukogule ülesandeks läbi viia üldist sõjariistade mahapanemist ehk desarmeerimist. Loomulikult

olid Rahvasteliidu püüded algusest päale sinna poole sihitud.

Kuid desarmeerimisel näisid olevat üle-pääsmatud takistused. Riigid ei teinud sõjalisi ettevalmistusi mitte palja löbu pärast, vaid selleks, et endid kaitsta. Kuidas neid nii kaugele viia, et nad loobuksid nii kulu-kast ja hädaohtlikust kaitseabinõust? Selleks oli vaja neile anda kindlustusi või tagatise igasuguse välise hädaohtu vastu.

Nii tekkiski läinud aastal n. n. üldine tagatiseleping, mis pidi võimaldama üldist desarmeerimist. Lepingus kuulutati kallale-tungisõda rahvusvaheliseks kuriteoks, mis samuti karistatav, nagu kuriteod eraelus. Niisuguse säaduse elluviimiseks pidid kõik riigid tarbekorral andma kõik oma sõjalised abinõud Rahvasteliidu nõukogu käsutusse. Kuid lepingu arutamisel selgus, et kõik riigid pole nõus nii kindlate sõjaliste abinõude tarvitusele võtmisega. Eriti rõhutas võimsa ilmariigi, Inglismaa, pääminister Macdonald käesoleva täiskogu ees, et ta näeks parema meelega rahulikkude abinõude äraproovi-mist, nimelt sundusliku vahekohtu sissesää-dmist rahvaste julgeoleku kindlustamiseks ja kogu ilmale nii tarviliku desarmeerimise läbiviimiseks. Vastuseks Macdonaldi väide-tele oligi määratud Prantsuse pääministri Herriot' kõne, kelle päältkuulajaiks mele juhuslikult saime.

Vahekohus, julgeolek, des-armeerimine.

Mürisevate kiiduavalduste saatel tõuseb kõnetoolile väike, jõurikas mees ja köidab mõni silmapilk hiljem kogu saaltäie päält-kuulajaid oma vägeva ja sätendava kõne-vooluga. Kõne algul kinnitab ta veel kord kõigi rahvaste — ka kõige vähema rahva — õigust eseseisva elu päale. Siis kõneleb tema rahvaste julgeoleku kindlustamisest. Esimene ja parem tee selleks on vahekohus. Edaspidi peetakse igat riiki, kes pole nõus vahekohtu alla painduma, kallaletungijaks riigiks, ja võetakse tema vastu tarvitusele kõik surveabinõud, mis tarvilikud õiguse ja lusesäädmiseks. Kuid vahekohtust pole küll. Pääminister tuletab meele Prantsuse mõttetarga Pascali sõnu: „Õiglus ilma võimuta on võimetu.“ Kohtuotsuste maksa-panemiseks ja lepingute täpseks läbiviimi-

¹⁾ Vaata „Vikerkaar“ nr. 39.

seks peab Rahvasteliidul olema sõjaline jõud, mis paneks mõtlema ka neid valitsusi, kes tunnustavad ainult jõudu. Kui nende pääle saab mõjuda rahulikumate abinõudega, näiteks majandusliku survega, siis tuleb tarvitusele võtta seda, jättes sõjalised abinõud viimaseks. Üksi, kui on olemas niisugune kindlustus, võib mõelda tagajärjerrikka desarmeerimise pääle. Nii on rahu tempel rajatud kolmele sambale: vahekohtule, julgeolekule, desarmeerimisele.

Kõne oli pikk, kuid ta mõõdus ülikiirelt: nii tähtis ja huvitav oli meile tema sisu. Kõnelejat saadavad veel suuremad kiiduvaldused, kui need, mis tulid kuuldavale kõne algul. Oli ju see kõne üks nendest, mis määrab aastateks ette riikide saatuse. Tema ettepanekud korratakse homme Rahvasteliidu täiskogu 3. komisjonis, mis arutab desarmeerimise küsimust. Nad saavad sääl uue lepingu kava aluseks, mis loodetavasti võimaldab sõjast tüdinenud inimkonnale desarmeerimise läbiviimise, tõestades Vana Testamendi prohveti ennustust. Kas polnud Jesaajal siiski õigus? Kas ei paranda rahvaste meeli nende ühise päritolu ja vendluse tunne?

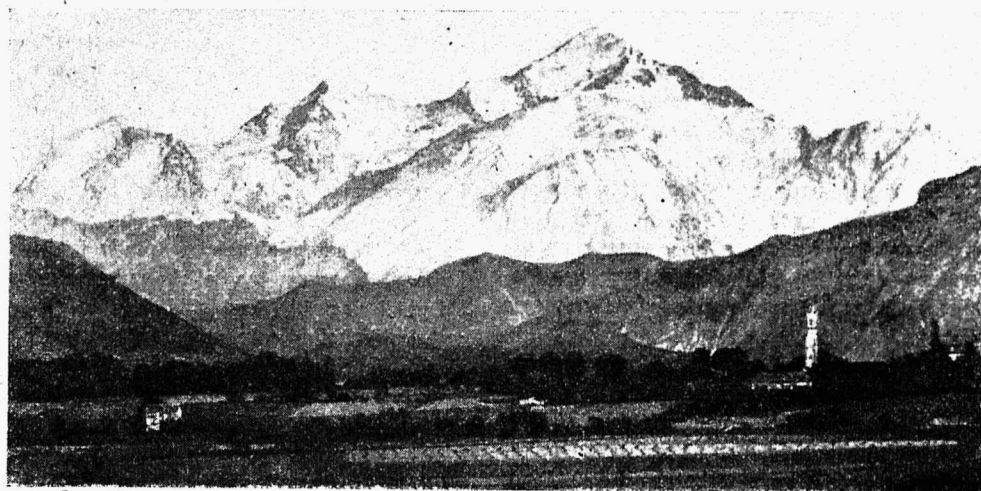
Piik kõrgelt mäelt.

Viibime veel paar päeva Rahvasteliidu päälinnas ja tutvuneme lähemalt Rahvasteliiduga. Kui laialdane on ometi see asutus!

Siin on rahvusvaheline tööbüroo, suurem kui Rahvasteliit ise, mis parandab ja korraldab tööliste elujärge üle kogu maailma. Siin on vaimlise kesktöö komisjonid, tervishoiu, kaubanduse, veoteede, rahaasjanduse, abiandmise, asumaade valitsemise ja hulk teisi organisatsioone ja toimkondi. Ikka enam ja enam koonduvad siia iga aastaga maailma vaimuelu ja majanduselu elundid.

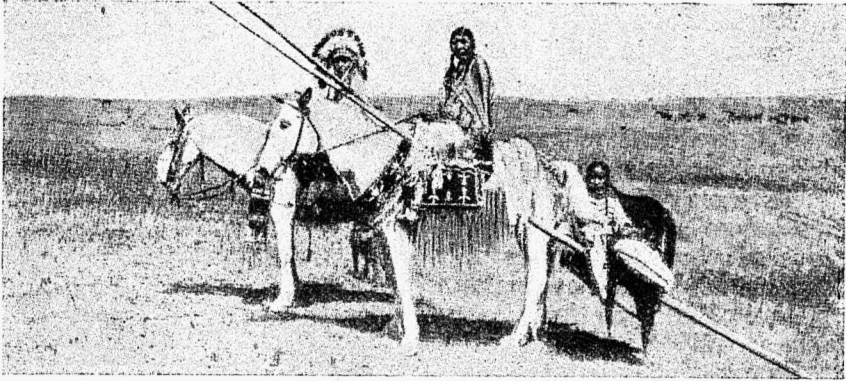
Pühapäev olgu meil määratud puhkusele ja muljete kogumisele. Juba ammu veetles silmapiiril valendav mägi. Niiud võime rahuldada oma kauaaegset igatsust. Asume autosse ja sõidame läbi J. J. Rousseau vaheldusrikka kodumaa orgusid ja lohke kauge lumise tipu poole. Mäeajalast viib meid pilvede lähedusse väike usin hammasraudtee. Astume jaamast mõni samm kõrvale ja vaatame üksi ümberringi kuhjuvaid majesteetlikke tippe. Missugune vaikus! Kostab üksi mäeojade vägev madal toon. Kui väike, rahutu ja tühine paistab keset võimsaid, vaikivaid, säravaid mägesid kõik see, mis jäi kaugele alla!

Niiud saame aru, et oleme ainult väike ratas suures ilmaruumis, et Rahvasteliit, kellega tutvumesime, on väike osa inimkonna ettemääratud teest. Meis tärkab soov seda teed mööda edasi rühkida, et näha ikka avaramaid vaateid, ikka ülevamaid pilte, ikka kaugemaid, säravamaid eesmärke. Selleks noortele tahtmist ja jõudu!

Mont Blanc, Helveetsia kõrgeim mäetipp.

Endised präriide piiramatud peremehed Kaanadas.

NOORED ÕPPURID MITMEST MAAILMA- KAAREST.

E. Berté järele Prantsuse keelest Ally V.

Adam Smith, vahva ameeriklané.

I.

Kool metsas.

Olen sündinud Põhja-Ameerikas, Kaanadas, paigas, kus alles vähe elanikke. Praegusel ajal, kus raudtee tungib üle terve maa New-Yorgist kuni Vaikse ookeanini, on kõik muutunud, igal pool kihliseb elu, tärkavad linnad ja pole ka elu enam nii hädahohtlik. Mõni aeg tagasi, millest kõneleb jutt, põlnud saja miili kaugusel umbruskonnas mingisugust tähtsamat asukohta. Leidusid siin ja sääl ainult mõned asundused üksteisest eemal kaugel. Teed puudusid. Asundusse viisid kitsad teerajad, tallatud indiaanlastest ja talvel täiesti läbipääsmatud. Raske oli elada esimestel väljarändajatel. Nende naabrid punanahad ei sünnitanud neile vähe vaeva, püüdes neid igapidi asunud kohtadelt välja tõriuda. Sageli kuuldus, et metslased olid kord siin asunduse maha põletanud, sääl karjad ära ajanud ja mõnes kohas koguni valgeid tapnud ja neid siis skalpeerinud.

Minu isa oli nende esimeste julgete väljarändajate hulgas. Sellest, kus ja kuidas ta enne väljarändamist oli elanud, pole minul teada, võin ainult ütelda, et isa oli tõsine, alati vaikiv mees kindla tahtejõuga. Minu ema oli üks neist energilistest naistest, kelle välja õpetanud raske ja hädahohtlik elu. Ta toimetas kodus ja töötas põllul ning isegi püss käes pidi ta sageli oma kodu aitama punanahkade eest kaitsma.

Maja, milles elasime, olj ehitatud jämedaist palkest ja seisis jõe kaldal. Maad oli meil mitusada aakrit, mis hästi viljakandev ning kaunisti kasu saatis. Pääle selle olid karjamaal suured karjad hobuseid, härgi ja lambaid. Elasime keskmiselt, puudust ei tundnud kunagi. Töölisteks oli meil kaks neegrit ja üks ümmardaja, indiaanlastist tapetud asuniku lesk. Oma vaba aja saatis isa jahil olles mööda. Nii ei puudunud meil ka metslinnu liha ja metsloomelt saime häid nahku.

Varsi pääle minu sündimist suri mu vanem vend ja ma jäin ainukeseks lapseks meie perekonnas. Armastati mind väga, kuid hellitamisest

polnud juttugi. Juba varases lapsepõlves aitasin vanemaid jõudumööda, käisin karjas, töötasin põllul ja juurviljaaias. Kergest puukoorest lootsikuga kalapüügile minnes võttis isa mind vahest kaasa ning isegi jahikäikel saatsin teda. Juhtus, et sageli õige kaugele läksime. Hukkusime päeva viis-kuus, kusjuures nälg, janu ning väljakannatamata palavus meid piinas. Magasime kus juhtus lageda taeva all. See kõik meeldis mulle. Kasvasin kiiresti ning kahe-teist-aastasena olin kui täiskasvanu.

Minu vanemad olid kirjaoskamatud ja sellest siis tuli, et minagi kahe-teistaastasena veel lugeda ega kirjutada ei mõistnud.

Korra, kui ma kaunis hilja kalapüügilt koju tulin, istusid isa ja ema kolde ees isekeskis tasakesi kõneldes. Isa suitsetas piipu, kuna ema õmbles. Kui ma sisse astusin, pööris isa minu poole küsimisega, kas ma ei tahaks lugema õppida.

— Lugema! — Olin üllatatud. Kunagi varem ei tulnud ma ise selle mõtte peäle.

„Mitte kaugel meist,“ jätkas isa, „kahe ja poole miili kaugusel avati hiljututi kool, kus ümberkaudsete asunikude lapsed võivad õppimas käia. Kas ka sina ei tahaks kooli minna? Sul ei oleks raske sinna oma väikese poniga ratsutada. Kui suur oleks meie rõõm, kui sa lugeda oskad! Vaata siia,“ ütles isa, hoides käes üht vana täisrüükitud lehte, „see on ajaleht ja sellest võib lugeda kõik, mis sünnib New-Yorgis, Ameerikas ja terves maailmas. Eks ole tõsi, see huvitab sind?“

Muidugi võtsin ma ettepaneku rõõmuga vastu.

Teisel päeval vara hommikul sõitsime isaga kodust välja. Isa — suure kõrvi seljas, kuna mina oma väikese ponil Billyga. Olime Billyga lahutamatud. Kui poni vahel millegagi rahul polnud, ei kuulnud ta su-

gugi sõna ja viskas mind sageli seljast maha.

Sõita tuli meil õige halba teed mööda, kord soos, kord metsas. Meie teekond polnud sugugi hädaohuta, iga sammuga pääl oleks võinud kohata mõnd punanahka ehk kiskjat elajat, aga alaline hädaohuline elu õpetas mind kartmatuks.

Kahe tunni pärast jõudsime väikesesse külla, kus asus kool ja elas kooliõpetaja.

City-Welles, nii hüüti külakest, oli õige väikene, sääl elas ainult viis või kuus perekonda asunikke. Kui ainult oma külla lapsed oleksid koolis õppinud, poleks kooliõpetaja endale sellest ülespidamist jõudnud teemida, aga õnneks asus City-Welles maakohas, mis tihedalt ümbritsetud asundustest ja nii polnud siis ka õppuritest puudus ja igauks saatis oma lapsi nelja, viie ja isegi kuue miili kauguselt kooli.

Kool asus ühes laudest kokkulõudud kuuris, igal pool seintes olid lõhed ja tuul võis vabalt läbi puhuda. Ümber kooli kasvasid kõrged puud, mis parajasti kevadises ehtes. Kuurikatusele lehvis rahvusline lipp. Õppuritele olid lihtsad pingid asetatud ja kooliõpetajale ning abilisele kaks lauda toolega.

Jõudsime pärale kaunis vara, õpetööd polnud veel alanud. Siin ja sääl olid puude külge kinni seotud kuni viiskümmend väikest hobust, samasugused kui minu Billy. Igast küljest ratsutasid välledate hobuste seljas lõbusad 6—12-aastased poisid City-Welles'i. Hobuseid kinni sidudes ja neile toitu ette andes, sammusid poisid kõik mürades ja lobisedes koolihoonesse. Isa läks kooliõpetaja juure ja maksis minu õppeeraha ära ning siis kirjutati mu nimi üles. Sellega lõppes vastuvõtmine.

Õpetus seisis selles, et õppurid, kes juba midagi mõistsid, seda algajatele edasi õpetasid. See kergendas ka kooliõpetaja vaeva. Sellegi-

Kardetav tee Kaanada mägestikus.

poolest küsiti igati korralikult ja siis jagati ka kiitust ja laistust, kuidas keegi teeninud. Kõik märkused tähendati koolivihkudesse üles, mida siis vanematele kodus näitama pidime. Pärast õppetunde ronisime oma ponidele ja ruttasime koju.

Esimesel päeval hakati mulle tähti õpetama. Tundsin end hirmus haavatuna sellest, et minu õpetajaks saeti kuueaastane jõmpsikas, kes kaunis tublisti lugeda mõistis. Imestanult pidin nägema, kuidas väike nõrk laps, kellega võrreldes mina täiskasvanu olin, peaaegu ilma mingi vaevata igasugu raamatuid võis lugeda. See andis mulle hoogu temale kiirelt järgida. Varsi olime oma väikese juhatajaga kõige suuremad sõbrad.

Iial ei unusta ma seda päeva, mil esimest korda koolis olin. Koduteel olin täis uhkust ja õnne, sest mõtelge ometi, ma mõistsin tervelt neli esimest aabitsatähte!

Isa oli juba varem koju sõitnud ja minul tuli nüüd ükski sõita. Teelt eksida ma ei kartnud, sest tundsin ümbruskonda kümne miili kauguses, ka võisin oma truu Billy päale loota. Leidusid ka kaasõppurid, kel minuga ühes tuli sõita, kuid pikkamööda lahkusid kõik ja lõpuks jäin üks. Oli juba videvik, kui koju jõudsin.

Esimesest päevast pääle olin üks virgemaist õppureist. Ainustki õppe-

tundi ma ei puudunud. Pääle hommikueinet võtsin raamatupauna ühes tarvilise toidumoonaga selga ja ratsutasin vara hommikul kooli. Minu hobune oli selle igapäevase teekonnaga juba niivõrd harjunud, et mind õige kiirelt kohale tõi. Ei halb ilm, ei mingid lõbustused hoidnud mind kodus. Ja õhtuti olin korralikult jälle tagasi, kaasa tuues vihu, milles tähendatud mu edasijõudmine koolis.

Sageli juhtusid neil käikel ka omad takistused. Kord koduteel sattusin ma hirmsa tormi kätte. Pikkne pimestas mind nii, et teelt eksisin. Üle jõe minnes pidin peaaegu uppuma; see muidu nii väike kitsas metsajõeke, millest Billy kerge vaevaga üle sammus, oli saju käes veerand tunni peaaegu sada jalga laiaks paisunud.

Teinekord, kui ma oma sõpra Williami saatmast tulin, keda hobune maha oli paisanud, kohtasin terve karja hunte, suuri, tugevaid, kellest igati üks ainsa suutäiega mind Billyga oleks võinud needa. Nad ei jäänud sammugi maha ja mõned neist jooksid otse hobuste suu kõrval. Paugutasin oma revolvri nende pääle tühjaks, mille üle nad ehmusid ning metsa pagesid. Oleks Billy seekord komistanud, oleksime mõlemad hukkunud.

Juhtusin ka halvval tunnil neegritega kokku, kes kusagilt asundusest

Newfoundlandi kosk.

töö juurest ära karanud. Tahtsid mind paljaks riisuda. Jällegi lasksin revolvril ning Billy, aimates hädahoitu, jooksis nii kiirelt, et neegrid varsi maha jäid ja ma õnnelikult koju jõudsin.

Nagu lugeja näeb, oli meie koolitöö väga hädahohtlik, kuid siiski ei suutnud ükski asi meid meie ettevõttest sundida loobuma.

Kuid takistus tuli siiski. Jõudis kätte tali, teed said läbipääsmatuks, ning, nagu ma juba jutustasin, oli meie kool ainult laudest kokkulõõdud

sin ma valjusti ette ja kõik kuulasid suure tähelepanuga.

Lõpuks möödus tali. Mulle lubati jälle kooli sõita. Nüüd, kus ma juba vabalt lugesin, oli tahtmine suur ka kirjutamise ning matemaatika ära õppida. Pääle selle sai ju veel maadeteadust ning ajalugu õppida. Igal hommikul olin ma esimene koolis ja õhtul viimane kojusõitja. Nii möödus pool suvet. Minu käekiri muutus paremaks, tundsin natuke maadeteadust ning ajalugu ja oskasin matemaatikas kokkuarvamist, mahaar-

Uudsemaa harijad, põliste metsade vallutajad oma töö esimesel astmel.

kuur ja õppimisest talvel ei võinud juttugi olla. Kooliõpetajal tuli kool järgmise kevadeni sulgeda.

Suve jooksul olin ma lugemises hästi edenenud, isegi kirjutada mõistsin juba ja vanemad olid minuga täiesti rahul.

II.

Tüli minu isa ja nahakauplejate jahimeeste vahel.

Tali on meil õige pikk ja vali. Ühendus teiste asundustega oli takistatud suure lume tõttu. Sel talvel käisin ma harva isaga jahil, enamjagu olin kodus ning viitsin aega lugemisega. Vanemad olid mulle ka raamatuid muretsenud, ehk küll sel ajal meil raamatud haruldased olid. Õhtuti, kui pere kogunes, luge-

vamist ja läksime juba kasvatamise pääle üle. Lootsin, et järgmiseks talveks nii kaugele jõuan, et ükski võin harjutada. Kuid juhtus midagi, mis kõik muutis.

Meie maakohast pidi raudtee läbi ehitatama. Ühel hääl päeval sõitsid hulk inseneere ja töölisi kohale, ning kiiruse ja energiaga, nagu ameeriklastel kohane, hakati tööle.

Raudtee-ehitus, mis asunikele väga kasulik, oli indiaanlastele vastu-meelt. Nende päälükud kuulutasid kahvanägudele sõda ja tormasid suurte salkadena raudtee-ehitajaile kallale. Algas tulevahetus ja kuigi töölistel enamjagu püüanahku tagasi lüüa õnnestas, said metslased mahiti mõnd meest maha tappa ja skalpeerida,

Indiaani-salkade kallaletungimised mõjusid hirmuäratavalt rahulikkude elanikkude peäle. Alalised kaotused avalikus võitluses muutsid indiaanlasi kavalateks. Päevaks peitusid nad metsadesse, aga öö tulekul ilmusid äkki siin ja sääl, oma pääletungimiseks üksikuid asundusi välja valides, tappes elanikke, põletades hooneid ja loomj kaasa vedades. Asunikud olid alaliselt valvel ja tarbekorral kaitsesid endid vapralt kui lõvid, aga ei aedes üksikult ei usaldanud nad rõõvleid jälgida. Enesest mõista, ei tulnud kooliskäimisest neil tingimistel midagi välja. Meie, lapsed, ei saanud sammugi kodust välja ja jõudumööda kaitsesime oma armakssaanud kodu.

Indiaanlased ei heitnud armu kellegi peäle, sõdurid, naised, lapsed, kõik, kes neile vastu juhtusid, skalpeeriti ühesuguse metsilkusega.

Hirmsas ärevuses möödusid päevad ja ööd, pidime alati valvel olema. Varustatult püssi ja revolvriga jagasin oma kodustega raskusi ja hädaohu.

Meie alaline valvus sai metslastele tuntavaks ja nad kaotasid julguse tungida kallale ning asusid tagasi oma küladesse.

Pikkamööda ununesid rahutused, kuid oli neid, kes hästi tundsid metslaste kavalusi ja teisi hoiatasid: „Punanahkade kadumine ei tähenda hääd, nad peituvad vist lähedal metsas.“ Kuid olgu kuidas oli, asjaolud ei annud mahti igavesti nelja seina vahel viibida ning hakati pikkamööda jälle väljas käima ja unustati ettevaatus.

Vahepeäl sõitsid meile külla jahimehed, õige julged ja tugevad mehed.

Minu isa, kelle päätegevus oli põlluharimine, pidas selle kõrval veel teist ametit, nimelt nahkadega kauplemist.

Ta võttis ümbruskonna jahimeestelt igasugu loomade nahku järelmaksu peäle ning müütas edasi lähematessse linnadesse. Iga üksiku jahimehega tuli eraldi arvet pidada, mille juures sageli isa ja jahimeeste vahel tüli tõusis. Ära seletada oli raske, sest polnud ühtki kirjaoskajat nende hulgas, ka isa ei mõistnud kirjutada.

Üks sarnastest vaielustest juhtus ka selgi jahimeeste küllasõidul. Mõni aeg enne seda oli isa ühe kogu nahku Chicagosse müüinud. Tarvis oli igalle ettevõtte osanikule välja anda dividend. Jahimehed aga ei leppinud ainult dividendiga ja nõudsid, et isa neile välja maksaks veel sada dollarit.

Isa polnud sugugi nõus, kuid meestele ta selgeks teha ei saanud, et tema pool õigus oli. Vaielus võttis ikka rohkem hoogu ja ähvardas suureks tülikas kasvada, kui isal äkki päästev mõte tuli.

„Oodake veidi,“ ütles ta meestele, „ma kutsun oma poja, ta on mul üsna tark, sest et on koolis käinud. Kui tema ütleb, et teil on õigus, ei hakka ma vastu vaidlema, ja maksan, palju tarvis, vastasel korral ei anna aga ainustki dollarit.“

Nende sõnade järele tuli isa mind hüüdma. Ta leidis mu aiast, kus ma rohus lamades tähelepanelikult maadeteaduse raamatuid uurisin. Paari sõnaga seletas isa oma vaieluse jahimeestega. Tõusin üles ja läksin kambri, kus istusid suure laua ääres jahimehed, suitsetades piipu ja juues grogi. (Järgneb.)

Franz Treller. Noorsoole toimetanud Jursi Sander.

Rauk võpatas, läks aga siis sõnakuulelikult tungalt kõrgel hoides käiku mööda edasi.

Kõik järgisid.

Vanamehe ebamäära olekut arvesse võttes, pidas Tenanga tarvilikuks ta taskust mõned peerud välja võtta ja ihe neist veel põlema süüdata.

Nad sammusid läbi mitme üksteist põiki lõikava käigu. Viimaks peatus vanake.

Teed sulgus müür.

„Ainult üks tohib mulle järgida,“ lausus vanake tasa oma kõrge, kitsas ruumis viirastuslikult kõlava häälega, „ainult see, kes käskida mõistab! Ei keegi muu — sääal sees varitseb surm. Tule, käskija,“ pööris ta Pablo poole.

Isegi mõlema eurooplase pääle mõjusid sündmused, saladuslikud ruumid, poolnõrdameelse rauga isik rõhuvalt.

Nad jäid Tenangaga rahulikult kohale, kui Tanub nüüd Pablote viipas.

Käiku ulatavate müüriosaade taha oli sissekäik järgmiseisse ruume nii osavalt peidetud, et seda ainult üsna lähedalt võis eraldada.

Rauk tuigerdas tunglaga ees — Pablo järgis.

Pääle lühikest käänakut kitsas müüritud käigus seisid nad avaras võlvitud ruumis, mida tungla punane tuli ainult lähemas ümbruses valgustada suutis.

„Siin puhkasid valitsejad,“ sosistas rauk.

„Kus?“ kõlas sama tasa Pablo huultilt.

„Sääal, neis seinakambrites puhkasid nad riietatud oma kuninglikku rüüsse. Siis tuli ahne hispaanlane, reostas surnute asupaiga,

võttis haudades leiduva kulla ja kalliskivid ja heitis kuningate luukered coyotidele *) söödaks.“

Pablo võttis vanamehelt tungla ja sammus seinu valgustades aegamööda edasi. Sääal asusid müüritud seinakambrid, kus olid puhanud Maya viirstid — paljad ja tühjad — nagu elutud silmad vahtisid nad talle, viimasele Maya viirstide võsule, otsa — arusaamatud olid talle märgid haudades. Sääal vedelesid ainult veel riiete ja sulgedest mantlite jätsid, väärtuseta ehted vasesest ja rohelistest jadeidist, muud polnud enam midagi näha; kadunud olid luukered, samuti kui nende valitsejate võim, kes siin varemalt käsutanud.

Vaikides, kaasa kistud selle viimse puhkepaiga süngest majesteetlikkusest, astus Pablo aegamööda edasi.

Rauk, kes sissekäigu lähedal nurgas küürutas, järgnes talle oma pilkudega.

Kui noormees Tanubi juure tagasi pööris, avaldus ta näos lein, sügav lein.

„Kuningad on surnud,“ sosistas see, „kõik, kõik — ka viimane surl.“

Segane müra, Tenanga ere hoiatushüüd, doktori vihane hääal kõlasid tumedalt kuningate hauakambrisse — siis oli kõik jälle vait.

Värisedes kuulatas rauk.

Küiresti jooksis Pablo sissekäigu poole, kui äkki huk mehi, kellest mõned kandisid põlevaid tunglaid, tormiliselt sellest

*) Coyot — rohilaane-hunt, ulu-hunt (canis latrans), Põhja- ja Kesk-Ameerikas elutsev huntidõug, vähem kui päris hunt.

sisse tungis. Enne kui Pablo jõudis toibuda üllatusest, visati talle tume vaip üle päa, kisti tal puss peost, topiti tal riidenartsu suhu ja olid ta käed juba köidetud.

Tugevad käed kiskusid ta edasi. Ta järgis, pooluimane, tiheda vaiba all vaevalt hingata suutes.

Ta tundis, kuidas ta õue tõugati. Läbi katte tungis tuledekuma ja kuuludus suure rahvahulga tume sumin.

Edasi ja edasi rebiti teda. Viimaks jäeti ta seisma.

17. Urkivil.

Pablol kisti vaip pääst. Äärmise imesusega nägi ta, et seisis lugematuist tuledest kuni harjani valgustatud tempel-püramiidi jalal, nägi selle ümber tuhandeid mehi, kes oma päid olid kaunistanud lillevanikutega. Neid valgustasid igalpool siidatud tuled, mis oma kumaga ka vana kuningatekoda nagu päevavalgel lasid paista.

Vägev hää l kuulutas Maya keeles, et nägematud neile olla saatnud viis ohvrit.

Rahvakogu ühine võigas hüüe vastas sellele teadaandele.

Pablo oli selle imeliku vaatemängu ja äkki siia kogunud rahvahulga üle pigem imestanud kui kokkunud.

Minevik näis äkki hauast üles tõusnud olevat.

Ta silmitses templi lähedal tihedates ridades seisvaid hulki, kes usuhullustuses põlevail silmil vange vahtisid. Siis vaatas ta ringi.

Mitte kaugel temast seisis zapoteek Huntoh sünge näoga — teisel pool Tenanga, pilguga täis ahastust Pablote otsa vaadates — siis mõlemad valged. Kõik olid nagu temagi seotud ja ei saanud suhu liisutud riidetopi pärast kõneleda. Siis kuulis ta Tanubi õudset naeru. Sekeldades jooksis rauk oma pentsikus rüüs nii usinasti sinna-tänna, et ta iseäraliku mütsi kirjud suled aina edasi-tagasi kõlkusid. Ta oli vabaks jäetud.

Nüüd lähenes nähtavasti haruldaselt erutatud vanake ka temale.

„Mis ütled sa nüüd, noormees?“ sõnas ta Maya keeles. „Vaata ringi, nägematud elavad alles, veel ei ole nende võim kadunud. Õnnelik, kes sa oled välja valitud

surema, igaveses rõõmus saad sa päikeses elama. Oh, mind ei pidanud nad küllalt vääriliseks ohvriks nende altarile —“

Ta kurbus selle üle kadus aga peagi, ta naeris oma eredat, kiljatavat naeru ning ütles siis: „Vaata neid sõjamehi — need on mayasõdurid, siin tapetute vaimud elavad neis — nad ootavad ohvritoomist. See on „kolmeteistkümmne päeva püha“, mida nad siin pühitseda kavatsevad, seda pühitsetakse ainult iga kahekümneviie aasta tagant — olin selle unustanud — aga preestrid rehkendavad täpselt, nad teavad juba, millal jällegi üks ajajärk möödunud.“

Mis pidi siin sündima? Kui nõdrameelne sellest kõneles, et teda tahetakse ohverdada, käis külm jüdin üle Pablo keha. Talle tulid meele raamatutes leiduvad kirjeldused ta esivanemate veristest inimohvritest. Kas tõesti pidi jõe ja õudne ebausku, sest millekski muuks ei saanud padre Bernardo kasvandik seda nimetada, siin uuesti tegutsema hakkama? Näis peaaegu nii. Kas oli see tõesti võimalik? Valgustatud tempel, ehitatud inimesteparv, kelle hulgas ei leidunud aga ühtki naist, kõik lasi oletada, et siin tahetakse korraldada ebajumalate kummardamist.

Inimohvrid? Täna, kus maal valitses Kristuse puhas ja püha õpetus?

Agas viis, kuidas vangistati tema ja ta kaaslased, kuidas nad siia tassiti, sõnad, mis rahvale kuulutasid ohvrite arvu, hullumeelse rauga ütetus?

Pikk ja madal konnakarbi või muu sarnase riista hää katkestas erutatud noormehe mõtteid.

Algas laul, ühetooniline ja kare nagu kõrid, mis teda häälaldasid.

Tempel-püramiidi alumises osas asuvast ruumist astusid välja iseäralikult kaunistatud päädega mehed pika valges rüüs ja keerutasid käes teravalt lõhnavate sultsetamisrohtudega panne.

Nad pöörasid ülesviivale trepile ja hakkasid seda mööda templi harjale tõusma. Neile järgisid eelmistele sarnaselt riietatud mehed, kes lausisid sama võigast, karedat laulu, mis õhu ümberkaudu värisema pani. Neid võis umbes nelikümmend olla. Nende taga sammus tuule käes lehivate pikkade juustega mees pikas tumedas rüüs.

Aegamööda ja pühalikult liikus rong üles, tõustes käes mitu korda ümber kõrge püramiidi. Kogu aja kõlas öudne, ühetooniline laul, mida saatis tumedalt kõmisev trummidepörin.

Tihedates ridades seisvad rahvahulgad kuulatasid siigavas vaikuses, kiindudes pilkudega rongisse, mis esile kutsus kujutlused kaugest minevikust.

Laul vaikis.

Ülal täideti kindlasti mingisuguseid pühalikke talitusi, kuid Pablo ja ta kaaslased ei võinud näha, mislaadi need olid.

Siis kõlas ülalt sama sügav hää, mis nad juba korra olid kuulnud: „Tooge meile annetatud ohvrid üles!“

Kogu aja olid iga vangi juures kaks vahti seisnud. Kuuldes seda käsku heitsid nad vangele jälle vaibad pähe ja juhtisid nad siis sama teed mööda üles, mida olid tarvitanud preestrid, käies mitu korda ümber püramiidi.

Viimasel astmel võeti neil vaibad jälle pääst.

Siit ülalt avanes vaade, mille mõjul unustas Pablo isegi silmapilgukoledused.

Hulgana põlevad tuled valgustasid igast küljest lagunenud kuningakoda, selle hoo-ve kui ka sisemisi ruume, heitsid oma kiiri ootuses seisvale rahvakogule. Pime mets raamis igast küljest seda iseäralikku elavat pilti.

Ka püramiid oli üleni valgustatud astmeil põlevatest tuledest, mille valgusel valges rüüis meeste kujud eraldusid ehituse süngeist, lagunevaist müürest.

Ka templi ülemisel harjal põlesid tuled, kuid nende valguse piirkonnas seisid pääle tumedalt riletatud mehe ainult mõned üksikud. Nüüd algas see laulmist ja käis pistoda keerutades mitu korda ümber urikivi.

Pablo ei mõistnud muistse laulu sisu — kuid see oli kindlasti palve mõne Maya jumaluse poole.

Noormees silmitses oma kaaslasti.

Kahvatanud nägudega seisid vahtide vahel mõlemad valged, kes nii järsul ja ootamatul kombel olid sattunud öudsesse olukorda.

Sest et sel määratseval inimhulgal, kes siin praegu valmis oli oma vana ebaus-

julme kombeid uuesti elustama, sellega tõsi taga oli, selles ei kahelnud nad silmapilgugi.

Ning indiaanlastel oli tõepoolest tõsi taga. Nad kuulusid kõik „Nahuali“ salavandeseltsi*), kes endale ülesandeks oli teinud vana ebausku kommete täitmise eest hoolitsemise ja kõigile valgetele pühalikult verivaenlust olj töötanud.

Nende usu järele läkitasid jumalad ise endile meelepärased ohvrid templi juure ja usumäratsejate suurimaks joovastuseks oli seekord ohvrite arv õige suur.

Trotslikult, indiaanlase stoilise rahu ja sünge näoga sündmuste arenemist oodates, seisid zapoteek paigal.

Tenanga Pablote juhitud pilkudes peegeldus kibe ahastus. Kuningate võsu tume saatus näis teda palju rohkem koormavat kui ta enda oma.

Pablote ennast valdasid vastupidised tundmused. Mineviku uuesti ellutärkamine ta ees end avanevas vaates, kohal, kus kord ta rahva vürstid olid valitsenud, kokkutulnud väikiv rahvakogu, iseäralikud usutalitused, kõik see kütkestas teda sedavõrd, et temas kartus oma saatuse pärast seotuks tahaplaanile suruti.

Preestri laul vaikis. Sügav vaikus valitses templis, lasus sõnalausumatul, pinevil ootaval inimhulgal.

Urikivi ees seisva vanamehe viipel vabastati zapoteek köidikuist ja tõugati ta ette. Tal kisti riided seljast ja neli preest-

*) „Nahuali“ (Nahuatl) vandeselts kujunes valgete surve all. Temasse kuulusid kõik vabadustarmastajad mayad ja nende vennasrahvad aztekid, toltekid ja nahuatlid. Viimaste järele, kes nimetatute hulgas olid kõige sõjakamad ja verejäremsamad, sai ka vandeseltsi oma nime. Et ne hispaanlaste tulekut ei toonud mayad oma jumalatele kunagi inimohvreid, küll aga nahuatlid ja aztekid. Kuid pärast, teistega protestiks valgete vägivalda vastu ühinedes, omasid ka nemad selle jälelda kombe. Enne nii kõrgel kultuurastmel seisev rahuarmastav rahvas oli pääle tema kultuuri hävitamist muutunud tooreks ja harimatuks.

rina riletatud meest haarasid ta käsist ja jalust, et teda urikivile sirutada. Aga Huntoh ei olnud sugugi nõus end vastupanuta veristada laskma. Nagu ehmunud ohvrisonn püüdis ta end vabastada, ja all seisva rahvahulga silmade ees algas õudne maadlus püramiidi ülemisel astmel. Viimaks heitis keegi talle jälle musta vaiba üle päa, see tegi ta taltsaks — ta sirutati altarile ning, kätest ja jalust paigal hoitud, vajus preestri pistoda ta rindu.

See jätk näidend äratas vaatajate ridade umbse kõmina.

Võpatades seisid valged, seisis Tenanga paigal, ainult Pablo hoidis alal oma raudse rahu, kuigi ta zapoteegi saatuses pidi nägema iseenda oma.

Küsivalt pööris ta pilgu tähtedega ülekuulvatud taevale: „Kas nõnda pean lõpetama oma elu, taevane Isa, — metsiku ebasu ohvrina?“

Zapoteegi korjus heideti püramiidilt alla ja vahid valmistusid Pablo altarile toimetamisele. Nad vabastasid ta köidikuist. Tenanga ahastus oli ääretu. Ta tahtis Pablo juure tormata, vahid hoidsid ta paigal; ta tahtis noormehele midagi hüüda, aga riidetopp ta suus takistas teda. — Sääl sammus oma vahtide suurimaks imestuseks Pablo äkki sirgelt ja püsti päaga, kiirelt viimast reppi mööda ülemisele püramiidi astmele, millal asus urikivi. Ligipääsematu uhkusilme tahtejõulisel näol, ilmus ta verrega riivetatud preestrite ette.

„Tapke mu, te orjad, valage oma kuningate viimast verd!“

Ka nüüd oli ta ärrituses tarvitanud Hispaania keelt, milles ta juba aastate kaupa oli vilunud mõtlema. — Kas teda mõisteti, kas anti ta sõnule mingit tähendust või mitte?

Hetkeks jahmatasid preestrid, kui noormees neile nii mehiselt ja uhkelt vastu astus, kuid ainult hetkeks. Siis viipas ülempreester. Kaks meest haarasid ta kätest, kolmas rebis ta kuue lõhki, nii et noormehe paljas rind tule valgusel kumas.

Mees võpatas — kuuldus järsk imestushüüe ja Pablale hirmunud otsa põrnit-sedes näitas ta väljasirutatud käsi ta rinnale põletatud sinistele joontele.

„Kuningas!“ kogeles ta viimaks,

Ülempreester ning teised altari juures seisjad ruttasid Pablo juure. Kõikide pilgud kiindusid üksteisest läbipõimitud joontesse.

Sõna: kuningas! oli Tenangani kostnud ja pani ta silmad rõõmsalt särama.

„Kes sa oled?“ küsis mees mustas rüüs, hoides verest nõretavat ohvrinuga peos.

„Nezualpilli pojapoeg, Junguna poeg,“ vastas Pablo kogu talle omase uhkusega. Seekord tarvitas ta Maya keelt.

Tummalt, värisedes seisid hirmsad inimesed paigal. „Kuningate võsu,“ sosistas ülempreester, — „jumalad on ta saatnud — imetegu on sündinud — Junguna poeg on tagasi tulnud.“

Ta langes põlvili ja kummardas päa maani, põlvili langesid kõik, kes olid läheduses, ja sosistasid: „Kuningas — Nezualpilli pojapoeg!“

All, rahvahulgas, kelle silmade ees sündis kõik see neile iseäralik ja arusaamatu, kuuldusid umbsed imestushüüed. Pääd kõrgel hoides seisis sääl ülal noormees kuninglikus seisendis — ta ees tolmus lamasid preestrid. — Mis pidi see kõik tähendama?!

Sääl tõusis mees mustas rüüs püsti ja vägevalt kõlas ta hääl, kui ta nüüd alla rahvale hüüdis: „Mayade lapsed, imetegu on sündinud, Junguna poeg on tagasi tulnud, Maya rahvas on oma kuninga tagasi saanud!“

Seda kuuldes langes kogu rahvas põlvili, sõnuta aukartusest.

Siis aga tõusis mitmetuhandelises hulgas säärane rõõmuhõisete torm, et metsad ümberringi aina kajasid. — „Kuningas! Kuningas! Junguna poeg! Nägematud kaitsku teda!“

Kui kajav rõõmukisa vaikis, pööris ülempreester alandlikult Pablo poole: „Käse, isand, kas soovid, et jätkame ohvritoomist?“

Pablo silmist sähvas pilk täis vihast põlgust. „Kas usud, et Kõigearmulisemale võid meelepärane olla oma riivetatud timukarusikaga? Temale, kes on armastus? Peatu!“

Ta sammus trepist alla, astus vangide juure, kes teda lootuslikkude pilkudega ter- vitasid. Ta käskiva viipe päale langesid

nende köidikud ja vabastati nende suud kõnelemist takistavast riidetopist. — „Need on minu sõbrad.“ Rõõmuhõisega langes Tenanga ta jalge ette: „Oh kuningas, kuningas — oh Hualpa, jällegi hoidsid sind nägematud!“

Sõnuta rõõmuga vaatles doktor Sattler Pablot.

Preestritena rietatud mehed alustasid nüüd rõõmulaulu, hüüni kuninga auks ja kogu rahvas hõiskas kaasa.

Unustatud olj verine usutalitus, keset vaikivat ürgmetsa seisvates varemetes salaja ettevalmistatud pidustus, valitses vaid veel suur rõõm selle üle, et nende keskel viibis endise kuningasoo viimane võsu, keda kindlasti vanad jumalad siia olid läkitanud.

„Rahvas tahab sind näha, Nezualpilli pojapoeg,“ ütles ülempreester, „luba, et sind talle näitan.“

Pablo noogutas nõusolles pääd.

Neli meest valges rüüis tõstsid ta õlgadele ja kandsid ta kõigi teiste saatel ja kuningahüüni helidel astmelt astmele alla, läbi põlvili langeva, Pablot imetleva rahvahulga lossi esitrepile, kus nad ta õrnalt jälle jalule asetasisid.

Rahvas oli neile järginud ja seisib tihedates ridades vana kuningakoja varemete ees.

Pablo tõstis nüüd käe.

Surmavaikus valitses ümberringi.

„Maya rahva mehed,“ algas noormees, kes silmapilgukski ei kaotanud oma valitsejalikku olekut, „kare saatus kiskus mind varakult teie keskelt, mind, Junguna poega, teie kuningate viimast võsu. Igavese Jumala tahtmine on mu teie juure tagasi läkitanud. — Olen teie soost, teie verest ja sügavasti liigutab mind veendumus sellest, millise armastuse ja ustavusega Maya rahvas pooldab neid, kelle soontes voolab nende vallitsejate veri, kes siin kord on käsitanud. Olen alles noor ja vähe kogenenud, kuid olen maya ja minu elu ülesandeks olgu: teha oma rahva hääks kõik, mida võimaldab mu nõrk jõud. Tänan teid armastuse eest, mille osaliseks olete lasknud saada Hualpat, Junguna poega.“

Jällegi kostus kõrvulukutav rõõmuhõise. Pablo ilu, ta suursugune valitsejalik olek kütkestas kõiki, kuigi ta riided polnud just viirstlikud.

Nüüd heitis rõõmsalt erutatud rahvas ümberringi süüdatud tulede ääre ja algas pidusõök. Preestrid olid oma ohvriüüid vahetanud harilikkude vastu. Vanemad mehed ilmusid Pablo juure teda tervitama. Nad pärisid ta senise elu üle järele ja küsisid, kas ta kavatseb oma isa haciendasse elama asuda.

Pablo kirjeldas neile lühidalt oma senist elu, jättis puudutamata Chamulpot ja selle tagakiusamist, ning vastas, et ta enne oma tulevaste sammude üle otsustamist tarvilikuks peab läbi rääkida oma isa sõbra, kindral Aranaga.

Toodi süüa ja juua. Ning peagi istus Pablo keset vanemaid mehi, kes ta sõnu aukartliku rõõmuga kuulatasid. Paljud neist olid tunnud ta isa.

Nende juure ilmus Tanub oma iseäralikus rüüis ja tervitas hoogsates kõnekäänudes kuningate võsu, kes nägematute armu tagajärjel viibivat paigal, kus ta esilساد kord valitsenud.

Pablo lubas ta lähemas ümbruskonnas istujaile — nende hulgas olid mõned, kes asusid ta isa istanduse lähedal — neid külastada ja nendega ühiselt nõu pidada selle üle, kuidas mayadel praegu mõllava koju-sõja ajal kõige soodsam oleks toimida.

Siis astus Pablo juure tõsise näoga mees, kes verise ohvritalituse juures oli toiminud ülempreestrina. Teda nähes võpatas noormees silmänähtavalt, kuigi ta ei tunnud kaasa zapoteegi saatusele, kes talt oli tahtnud röövida elu. Kuid see ei näinud mõju avaldavat mehele, kes oma preestrirüüi oli vahetanud lihtsa ponchoga. Ta sõnas: „Meie kõik oleme siidamest rõõmsad, et meie kuningate veri veel pole kustunud, oh Hualpa, Junguna poeg, ning iga õige maya on valmis igal ajal su eest andma oma elu. Ma mõistan, et sina, kes sa üles oled kasvanud valgete hulgas, nii mõelda ja tunda ei suuda kui meie, — praegu veel mitte, aga sa õpid seda, kui sa oma rahvast juba lähemalt tunnud. Jää meie keskele. Mina ja paljud nende hulgast sääli tulede ääres oleme pärijä Tierra de guer-

rast*), kuhu veel kunagi pole tunginud valged, ilma et nad seda oleks lunastanud surmaga. Ainult meie üksinda oleme jäänud vabadeks ja ärarippumatuteks ja elame alles esiisade viisil. Tule meie juure, kuningas, kui hispaanlased sulle kurja teevad. Meie saame sind vääriliselt austama. Nüüd peame valitsejate koja juurest lahkuma, tõusev päike peab meid leidma kaugel siit. Näita end veel kord rahvale.“

Pablo noogutas nõusolles pääd.

Umbne sarvehääl sundis kõike ümberingi püsti tõusma.

„Maya rahvas on, tänu nägematutele, oma kuninga jälle leidnud, siin seisab Hualpa, Junguna poeg, ta on meie päralt. Igaüks meist on valmis kuningate viimase võsu eest ardma oma elu, et kord elada igaveses valguses.“

„Jah, jah —“ kõlas tuhandehääliline vastus.

„Jumalatele püha öö möödub peagi, min-ge laiati, et meid tõusev päike leiaks kau-

gel jumalate templist, kes meie tagasi on annud Nezuapilli lapselapse. Minge!“

Kõik kummardusid Pablo ees ning kadusid silmapilk mitmes suunas vanast ajast saadik õnnistatud paigast nagu viirastused pimedusse.

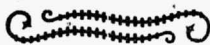
„Jätan sulle, Hualpa, mõned mehed, kes sind Arana juure viivad. Ilmu pea meie keskele.“

Mees kummardus ning lahkus nagu teisedki.

Nagu viirastus oli kadunud kõik, mis oli elustanud öö, ning Pablo seisis üksinda Tenanga, Tanubi ja mõlema valgega jällegi pimedusse vajunud kuningakoja esisel. Ülempreestri käsul Pablo kaitseks kohale jäänud mehed ootasid tunglaid käes hoides metsa veerul.

Nende saatel sammusid kõik Tanubi juhtimisel läbi metsa vanakese maja juure. Pablo heitis puhkama, kuid alles hilja vajus uni ta silmile.

(Järgneb.)

MIS TEAME INIMESE JA LOOMADE ESI-VANEMAIST?

III.

Siluuri aeg.

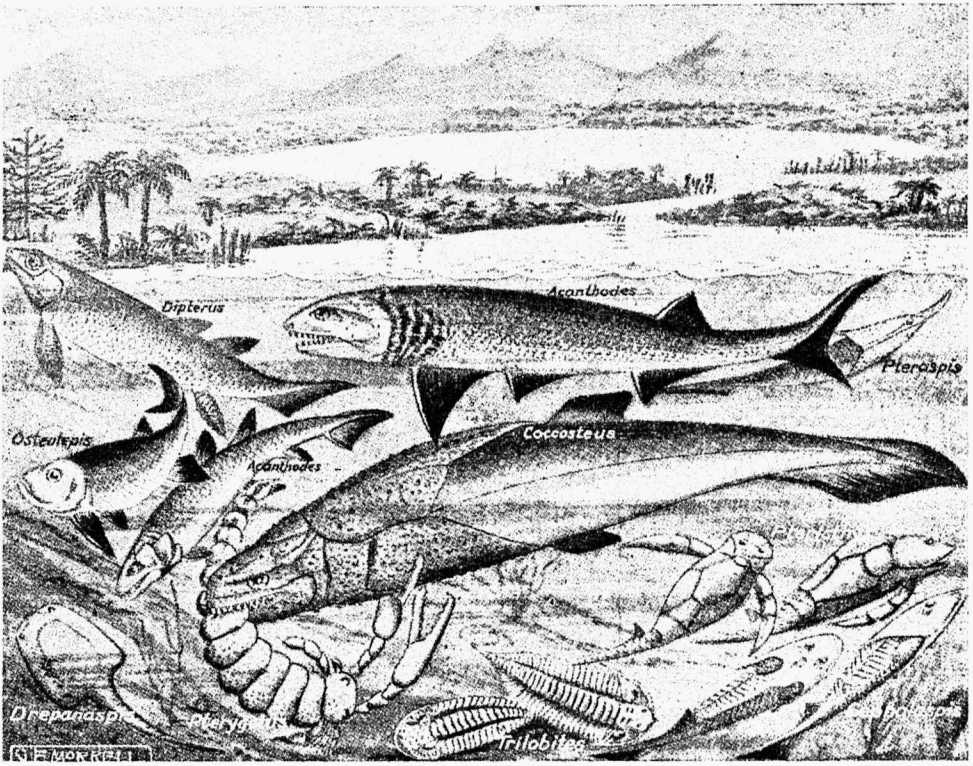
Kembriumile järgneval siluuri aja-järgul leidis juba tohutu hulk meie võõraid loomi. Lageda merekalda lähedal (sest puud ega lilli ei olnud veel, ainult samblad ja sõnajalad) elas trilobiite, kes juba leidsid kembriumi ajal. Kuid vahepääl oli kasvanud ka väikeste koorikuliste hulk ning mõned neist olid arenenud suurteks vähitaolisteks loomadeks. Need koorikulised — füllopooidid —

olid valitsejad tolleaegses meres ning pehme kehaga limulised, nagu teod, austrid j. t., arvasid paremaks pugeada varjule karpri, kui oli lähedal pterygotus. Leitud kivindid (näit. Inglismaal) näitavad, et pterygotused olid kunj seitse jalga pikad.

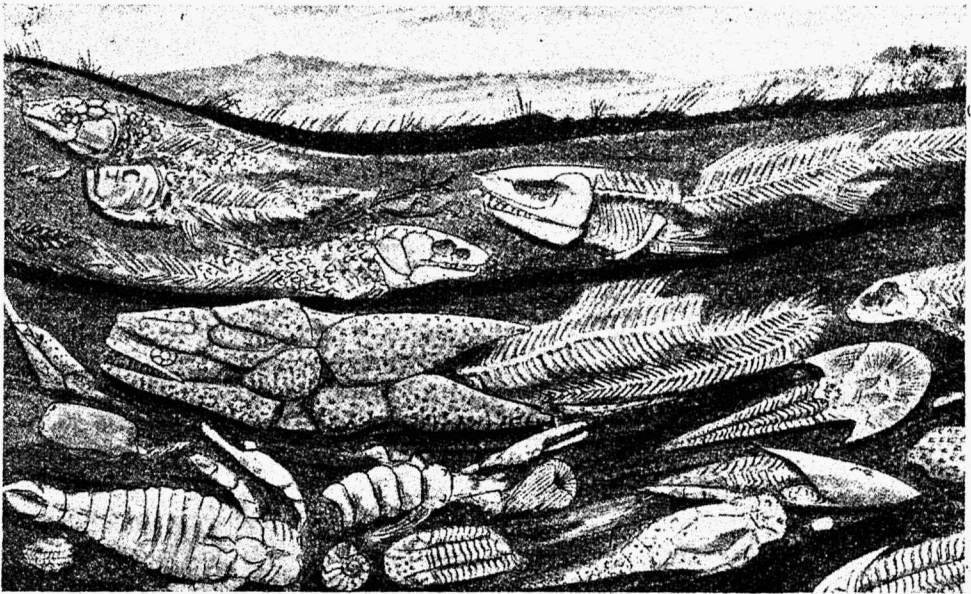
Arusaadav on, et sarnaste sõjariistadega varustatud peletiste ilmumisel läks paljudel vähemal trilobiitidel elu kitsaks; ning mõnedki neist omandasid võitluses olemise eest määratu hulga aastate iooksul hoopis teise küü.

Liikuvus võis neid päästa ning sel-lepärast, alal hoides laia, kõva kooriga trilobiidi pääd, muutus nende keha liikuvaks ja painduvaks. Pain-

*) Tierra de guerra (sõdade maa) — seni täiesti tundmatu, ligipääsematu piirkond mägedes, kus pärismaalased alles oma esiisade viisil elavad.

Siin pildil on näha, missugune võis olla maailm devooni ajal. Kaladest, tolle aja kõrgeimatest loomadest, on näha mõned. Pääle selle mõned vähitaolised loomad, miliseid ka oli palju.

Läbilõige läbi devooni liivakihtide. Näha on kivindid: kalad, trilobiidid j. t. koorikulised.

duvuse suurendamiseks kaotasid nad ajajooksul oma kolmelapilise koore, mida pidi aegajalt maha viskama (nagu vähid praegugi teevad), ja selle asemele arenesid sarvliistakud, mis laiema'e venisid, kui loom kasvab, nii et ei olnud vaja kesta maha ajada. Niisama arenes neil krõmpsluu, mis küünis läbi pehme keha pääst sabani. See oli jaotatud lülideks ning läbistatud närvist, mis tuli pääajust, ja nüüd suutsid nad väga kiiresti igas sihis liikuda. Oma kehaehituse paremuse tõttu siginesid nad kiiresti.

Ilmusid esimesed kalad, kummalsed väikesed olendid. See oli suur edusamm loomade arenemises, nüüdsest pääle hakkas kiiresti kasvama selgrooliste loomade hulk ja vähenema selgrootute, sest selgroolised olid paremini varustatud võitluseks olemise pärast.

Sel ajal oli veel päratu hulk lihtsamaid, alamaid loomi. Mõned, nagu krinoidid ja tsustiidid, olid eluaeg kinnitatud kaljude külge. Teised elasid suurte hulkadena koos ja moodustasid lubjakive, mida nimetame praegu korallideks. Mõned korallid moodustavad väga suured lademed.

IV.

Devooni aeg.

Paljude, võib olla miljonite aastate pärast — devooni ajajärgul, on maailm veel muutunud. Siluuri ajast kõneledes saime teada, et trilobiitide järeltulijad, püüdes endid päästa tugevamate vaenlaste eest, muutusid aja jooksul painduvaiks ja liikuvaiks, nende keha arenes, kuni nad said meie kalade taolisteks. Nende väikeste, kummaliste loomadega sündis suur muudatus devooni ajal.

Määratu hulk vähitaolisi loomi, kellest pterygotus oli iseloomuli-

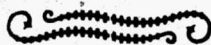
kum, siginesid meres ja suurtes järvedes. Kuid oma liikuvuse tõttu väikesed kalad pääsesid alati vaenlaste eest pakku, ning selle tõttu, et nende keha ei olnud kindla koore sees, vaid kinnitus selgroom ümber, arenesid nad pika aja kestel suurteks, üle kolmekümne jala pikkadeks loomadeks.

Nende kehad, eriti pääd ja muud õrnemad osad, olid kaitstud kontplaatidega nagu soomusega; ning need soomused kasvasid ühes loomaga. Nende eluviisid olid mitmesugused, kuid kui nad kohanesid ümb-rusele, muutusid oma ümbruse järele, ja mõned omandasid väga kummalse kuju. Nende ujumisestad said praeguste oimete kuju. Arenesid ka võimsad hambad, mis olid hädaohalikumad kui pterygotuse suured tangid, ning mis hiljem muutusid loomade kõige vägevamaiks sõjariistadeks. Oli suuri haikalu, kes söid surnud loomi. Nende järeltulijaid, devooni ajal kutsuti neid akantoodideks, on praegugi meredes.

Tolleaja merihirmutus oli coccosteus, kuni 25 jalga pikk. Mõned arenesid veel edasi, neil tekkisid kopsud, nii et nad mõõna ajal võisid kuivale jääda. Arvatakse, et neist on tekkinud pärastpoole kuivamaa loomad. Coccosteus on kadunud, kuid ta järeltulijad on praegused kahepaiksed (näit. konnad) ja roomajad (näit. sisalikud). Elas ka dipterus (v. pildil), kellel iuba pääle kopsude ja lõpuste olid oimud, mis hakkasid omandama jalgade kuju. Järgmisel (kivisöe) ajajärgul arenesid need päris jalgadeks.

Taimedest oli samblaid sel ajal. Nad kasvasid kõrgeks kui puud — lepidodendronideks hüüti neid. Ka sõnajalad olid suured kui praegused palmid.

(Järgneb.)

Richard Roht'i jutustus noorsoole.

1.

Vana rebane Rein Andres ärkas ühel hilistalve hommikul omas mugavas koopas ja kuulatas teravasti. Ta kõrval magav naine Reet, hiiüdnimega kodukana, norskas rahulikult edasi ega kuulnud midagi mehe valvelolekust. Nii see ju oli — Rein Andres kärsutas vähe põlglikult nina, kui naise päale vaatas — ega sel unimütsil ja kodukanal kunagi peenemaid närve olnud: ikka rahulik, vaikne, ikka vähe unine ja ei mingisuguseid huve väljaspool kodu. Seda'nd küll, Rein Andres teadis seda väga hästi, et üks korralik naine ikka kodu päralt peab olema, täis kodumuresid ja hoolitsusi; mees juba peab aga selle eest hästi terane olema, osav, kõige päale valmis; peab laialt maailmas ringi käinud olema ja teda tundma, peab elu, loomi ja inimesi tundma, sadandeid peeneid asjaolusid, mis nendega suhtuvad; peab tark olema ja kaval, filosoof ja diplomaat, vahva, kui tarvis; ettevaatlik, kui tarvis; julge, kui tarvis; arg, kui tarvis.

Seda'nd küll. Naine naiseks, mees meheks.

Aga natuke peenemaid tundeid oleks Rein Andres omaš naises siiski mõnikord näha tahtnud, natuke ergumat iseloomu, terasemat pääd ja mõnigi kord natuke rohkem huvi ja tähelepanu välistele asjadele. Kas või ainult niipalju, et naine mehe toimetustest ja tegevustest väljaspool kodu arugi oleks saanud ja neid vähemalt vaimliseltki mehega jaganud — tegelikku osavõttu ju Rein ei tahtnudki.

Nüüd oli aga nende elu niisugune, et Reet ainult koduste asjade üle mehega pikalt ja põhjalikult rääkida tahtis, nii pikalt, põhjalikult ja ikka alati natuke jonnakalt, pirssevalt, et see mehele tihti tüütavaks sai, nii tülgastavaks, et mees seda sagedasti ei jõudnud välja kannatada, vaid saba longu lastes metsa hulkuma läks või tuttavate poole lonkis, et sääli tundide kaupa pikutada, aeg-ajalt kirpe pureda ja laisalt mõnd sõna ajaviiteks läbi hammaste kuuldavale tuua.

sel, jäi koopasuu ette seisma ja hakkas midagi oma nahkse külje seest välja otsima — rebane tundis ka tasku tähendust. Peagi tuli üks rüldesse mähitud pakk nähtavale ja vana Reinu ninna löi isuäratav lõhn — võta või jäta — värske jäneseleha!

Rebase saba löi õhus loomusunniliselt väikese mõnutiru, kui ta sarnast isuäratavat meelelõbu tundis, aga samas taipas Rein ka kohe, millega tal tegu. Ta naeratas kurvas ja kurjas ironias oma ette: kurjas, et ta väga hästi teadis, milles asi seisab, kurvas, et see meelikõitev jänesepraad kõik ainult üks häbemata tüssing on.

Selle kurb-kurja halvakspanuga vaatles Rein inimese toimetusi täpp-täpselt päält, ei lastes tähelepanuta mööda ühtki inimese liigutust.

Mees säadis lihatüki hästi silmapaistvalt ja isuäratavalt lumepanga otsa, kõhatas sils, vaatas koopasuu poole ja arutas nagu mõttes midagi. Siis otsis taskust mingi neljanurgelise asja — rebane teadis kõiki neid toimetusi — võttis säält peenikest pruuni puru, keeras selle valge lehekese sisse junni ja pistis suhu. Nüüd — rebane ootas seda — võttis ta taskust uue neljanurgelise asja, krapst-krapst tõmbas ta säält väljavõetud pulgakese vastu karbi äärt ja ilmus pisike tuli. Rein värahtus tahtmata, kuigi ta tundis väga hästi tundis. Aga lial ei võinud ta sellega harjuda. See kohutas teda alati. Väga hästi tundes inimeste omadusi, ei olnud ta nende tarkusest just suurel arvamisel — teda, vana rebast, — kas olid nad teda vähe kimbutanud ja kiusanud? Aga liig lollid olid nad selleks, et Reinu kätte saada. Küll oli neil kõiksuguseid asju — rüldesid, loomi, suuri puuhunnikuid, milles nad elasid, küll õienadid nad kõiksuguseid imelikke toimetusi — songisid maad imelikkude harkidega, istusid veereva neljanurgelise asja sees ja lasksid end hobustel vedada, hüglesid järve mööda puutiikkides ringi ja tõmbasid kalu veest nõõriga välja. Aga vanast Rein Andresest nad jagu ei saanud. Hehehe! Rein naeris, kui ta sellest mõtles.

Kuid tuli — see oli üks kuramuse asi. Tahtmata tekitas ta hirmu inimese ees. Tuli ja piiss. Väik ja pauk. Oi sa pagan — need olid asjad. Ime, et inimene sarnaste

asjadega kogu maailma — metsi ja maid ühes loomade ja lindudega — ära ei suutnud hälvitada!

Mehe junnist tõusid nüüd sinised pilvekesed õhku ja rebane kärsutas uuesti nina — pagana paha hais!

Siis vaatas mees veel korra selle pääle, mis ta maha jätnud, uuris teesihti ja hakkas edasi astuma. Olid ta sammud kaugele kadunud, pugus Rein koopast välja.

Taevas vilkusid veel hommikused arad tähed, kuid puie vahelt punetas juba suur agu ja valgustas metsa hõõguva kumana. Kusagil kisasid juba ärganud varemed ja paar leevikest ruttas esimesele lennule. Hिलistalve päev on veel küllaltki lühike, metselanikudki tõusevad vara üles, et oma päätoiduse eest hoolt kanda.

Rebane seisatas koopasuu ees ja vaatas mõtiskeledes ringi — maitsevale jänesepraale ei pööranud ta enam niigipalju tähelepanu, et teda ligemalt vaadata või nuusutada.

Imelik, miks sarnased mehed nüüd siin nii luusima on hakanud? mõtles rebane. Alles paar päeva tagasi käis siin veel üks inimene piissi ja koeraga — tol paganal oli üks tapetud rebane seljas; Rein tundis küll seda rebast — see oli kõhn vana ühesilmaga loom, kelle koobas siit tubli pika jooksutee võrra kaugel asus; noh oli teine vanadusest nõrk ja jõuetu, ei suutnud enam korralikku saaki püüda, elas hiirtest ja igasugusest rämpsust, mõistagi, et ka koobas korratu ja kitsas, polnud kuhugi põgeneda, kui koeranäru sisse tungis; muidugi puudus ka jõud koerale vastu purelda. Nii tuligi surm. Rein ohkas.

Aga varem siinpool nurgas sarnaseid asju palju ette ei tulnud. Selles ümbruses, milles asus Rein, peeti vähe jahti. Üldse nendes suurtes metsades, mis piirasid Reinu eluaset, tapeti inimeste poolt vähe loomi. Reinu elukohast mitte kaugel asus vana mees pika piissiga. Sel oli naine ja kaks koera. Rein oli viimastega hästi tuttav ja teadis nende nimesidki. Üht kutsuti Dianaks ja teist Nässakuks. Diana oli suurte kõrvadega ja jämeda ninaga, armastas ainult lindude pääle jahti pidada ega hoolinud palju rebastest. Tihti tuli Reinul temaga jahil kokkugi puutuda, kui nad üht ja sama

tetre või parti jälgisid. Sarnasel juhusel vaatas Diana ainult korraks Reinu otsa ja tegi nii, nagu ei näeks ta rebast üldse, — polnud tal lusti ega aega tüli norida, ei ka juttu ajada — ta armastas liiaks oma tegevust.

Teine koer, Nässak, oli karvane õuekoer, sassis ja pulstunud. Jahti see ei pidanud, aga armastas niisamuti ringi luusida ja metsloomadega tegemist teha. Kui jänesepoja kätte sai, mida harva juhtus, siis

kägistas ikkagi ära, aga nahka ei pannud, ja Rein oli kehvel aegadel küllaltki Nässakust murtud jänesepoegi söönud. Nässak oli alati hääs tujus, haukus oravaid, ajas vareseid taga ja tegi muid sarnaseid lolusi. Metsloomad ei võinud teda sellepärast silmaotsas sallida. Nihuke naru! söimati teda. Köht kurivaimul kodus täis söödud, ja tuleb siis metsa rahulikke metsloomi tülitama, kel tööd-muret suud-silmad täis. (Järgneb.)

POISTELE VALMISTAMISEKS.

Vahelduv päevapiltide pesemisenõu.

Paljud meist on tegevad õhtuti päevapiltide valmistamisel, mida ilusa suve jooksul sõpradega laagris olles või maal suvitades võtsite. Et pildid jäädavad oleksid, s. t. hästi alal seisaksid, on tähtis, et neid hästi pestaks pääle valmistamist. Joon. 1. näidatud pesunõu peseb paki pilte lühikese aja jooksul puhtaks. Joon. 2 näitab pesukasti mõõte. Parajad mõõdud oleksid 4 tolli sügav, 10 tolli lai ja 22 tolli pikk. Vahesein kasti keskel valmistage 9 kuni 10 tolli kõrge ja lõigake ülemine äär teravaks (joon. 2, B). Siis kinnitage naeltega joonistusel näidatud viisil vahelaud kasti keskohta. Kasti otsadesse puurige 1/2-tollilised augud vee väljalaskmiseks 3/4 tolli allpool kasti ääri. Joon. 3 näitab aluslauda C ja vahelduva kasti tugesid E. Aluse C mõõdud on needsamad, mis kasti põhjal. Aluse otsade alla lõoge kaks liistu D, et pehastamist eemaldada. Tugede E mõõdud on 3 1/4 tolli laius ja 4 tolli kõrgus. Need kinnitage naeltega aluse C külge. Vahelduv kast kinnitatakse kruvidega tugele E vahele nii, et kruvid tungiksid kasti põhjalauasse. Mõõtused võib proportsioonis vähendada või suurendada, kuidas valmistajale kohasem.

